

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו פרשת שלח תשפ"א לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רל"ב

דרשת פרקי אבות

לברכותינו וכו'. אמר להם זו משלי היא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם, אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה (בראשית יג-טו) ע"כ. וביאר בפנים יפות שם, דבהיות כי מדה טובה מרובה חמש מאות פעמים ממדת פורענות (סוטה יא.). וכיון שעל ידי חטא העגל נגזרה כליה על ששים רבוא מישראל, הרי הברכה למשה ואעשך לגוי גדול, גדולה פי חמש מאות מזה, והובטח מה' שיהא זרעו חמש מאות פעמים ששים רבוא. וכיון שאינו חוזר, על כרחך בהבטחה השניה במרגלים ניתוסף לו עוד חמש מאות פעמים חוץ מהבטחה הראשונה. ואם כן השיגה ברכתו אלף פעמים יותר ממספרם של ישראל באותה שעה. לפיכך בירך אותם יוסף עליכם ככם אלף פעמים, ואמר זו משלי היא, מברכתי שברכני ה' פעמיים ע"כ.

ובתהלים תפלה למשה על הפסוק פדות שלח לעמו (תהלים קיא-ט) הקשה, הלא משה פירש מן האשה בציווי ה', וכמו שפירש רש"י פה אל פה אדבר בו (במדבר יב-ח) אני אמרתי לו לפרוש מן האשה, והיכן אמרתי לו, בסיני, לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה-כז) ע"כ. ואיך אמר שאעשה אותך לגוי גדול, הלא מה שנאמר מפי הקב"ה עצמו אין בו חזרה ע"כ. ובדברי יואל (השמטות לפרשת בהעלותך רכד:) ביאר קושייתו, דלכאורה יכול להתקיים הבטחת ואעשה אותך לגוי גדול מבניו שהיו לו כבר, וכדאיתא בגמרא (ברכות ז.) שכן נתקיים ויצאו מזרעו ששים רבוא. וצריכין לומר דכיון שנאמר על

במשנה (אבות ג-ד) רבי חנינא בן חכניאי אומר וכו', והמהלך בדרך יחידי וכו' הרי זה מתחייב בנפשו ע"כ.

ונראה לשלב הדברים לפרשתנו, בהקדם לבאר מה שמצינו בחטא העגל שאמר ה' למשה, ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם, ואעשה אותך לגוי גדול (שמות לב-ז). ומשה רבינו התחנן לה', ועתה אם תשא את חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת (לב-לב), ופייס את קונו להשיב חרון אפו. ושוב בחטא המרגלים אמר ה' למשה, אכנו בדבר ואוריחנו, ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו (במדבר יד-יב), ופייס שוב את ה'. הרי שלמשה רבינו נאמר מאת ה' פעמיים שיהיה לגוי גדול. ואמרו (ברכות ז.) כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר בו. מנא לן, ממשה רבינו, שנאמר (דברים ט-יד) הרף ממני ואשמידם וגו' ואעשה אותך לגוי עצום, אף על גב דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטלה, אפילו הכי אוקמה בזרעיה, שנאמר (דברי הימים א כג-טו) בני משה גרשום ואליעזר, ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו', ובני רחביה רבו למעלה וגו', ותני רב יוסף למעלה מששים רבוא, אתיא רביה רביה, כתיב הכא רבו למעלה, וכתוב התם (שמות א-ז) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ע"כ.

ומצינו במשנה תורה שבירך משה את ישראל, יוסף עליכם ככם אלף פעמים, ויברך אתכם כאשר דבר לכם (דברים א-יא). וברש"י אמרו לו, משה אתה נותן קצבה

כל אותו הדור ואכלם, הרי גם בניו בכלל כל הדור, ועל כרחק ואעשה אותך לגוי גדול קאי על בניו שיוולדו לו מחדש, וכיון שנאסר לו ונצטוו בפרישות, הרי אי אפשר שיהיה לו עוד מחדש ע"כ.

אמנם הא מילתא דדבר שנאמר מפי הקב"ה אין בו חזרה, לאו מילתא דפסיקא הוא, כמבואר ברמב"ם (ה' יסודי התורה י-ד) דברי הפורענות שהנביא אומר, כגון שיאמר פלוני ימות או שנה פלונית רעב או מלחמה וכיוצא בדברים אלו, אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו, ואין אומרים הנה דבר ולא בא, שהקב"ה ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה, או שתלה להם כחזקיה. אבל אם הבטיח על טובה ואמר שיהיה כך וכך, ולא באה הטובה שאמר, בידוע שהוא נביא שקר, שכל דבר טובה שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר ע"כ. ומעתה כיון שנאמר (בראשית ד-יח) לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, אם כן מה שנצטוו משה ואתה פה עמוד עמדי היא לרעה, ושפיר יש בו חזרה גם כאשר יצא הדבר מפי ה'. ולא עוד אלא שבחזרה זו יזכה משה להתהוות ממנו גוי גדול ועצום, הרי חזרה היא לטובתו, ומרעה לטובה הקב"ה חוזר.

אך אכתי יש לדון בזה, הא חזרה זו של הקב"ה, הגם דהוי חזרה מרעה לטובה עבור משה, אבל לגבי ישראל הוי זה חזרה מטובה לרעה, דאיתא במדרש (תנחומא יג) דכשאמר ה' למשה אכנו בדבר ואוריחנו, אמר משה, רבונו של עולם הבט לברית אבותם שנשבעת להם שתעמיד מהם מלכים נביאים וכהנים. אמר לו הקב"ה, ואין אתה מבניהם, אעשה אותך לגוי גדול ועצום ורב ממנו ע"כ. ואם כן מה שאמר ה' למשה ואתה פה עמוד עמדי, שנצטוו על הפרישה, טמונה בזה טובה רבה לישראל שלא יוכל עוד לכלותם, כי לא יוכל להתקיים במשה ואעשה אותך לגוי גדול, וכל דבר של טובה אין הקב"ה חוזר. ואם כן יש לדון בדיבור ה' שהוא רעה לאחד וטובה לחבירו, מה דינו, אם הקב"ה חוזר מדיבורו כיון שהוא לרעה לאחד, או שאינו חוזר כיון שהוי טובת חבירו.

וראיתי במשך חכמה (הפטרת פרשת זכור) על הא דאמר שמואל לשאול המלך כאשר פשע במלחמת

עמלק, קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום, ונתנה לרעך הטוב ממך, וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם (שמואל א טו-כח). דהכוונה כי דיבור זה מה', לגבי שאול היתה זאת נבואה לרעה, כי נלקחה המלכות ממנו, ועל כן היה סבור שאול כי יכולה עוד הגזירה להשתנות, דלטובה חוזר. ועל זה אמר לו שמואל כי לא כן היא, כי נתנה כבר לרעך הטוב ממך, ואצלו הא הויא נבואה לטובה ואינה יכולה עוד להשתנות, ומעתה נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם ע"כ.

ואם כן מבואר מזה דדיבור ה' שהוא רעה לאחד ובו דיבור טובה לחבירו, מדת הטובה מרובה ואין ה' חוזר מדיבור טוב לעולם, גם כאשר נגרם מזה לרעה לאחרים. ומעתה במשה רבינו הגם שלמשה רבינו עצמו החזרה היא מרעה לטובה, אבל לגבי הכלל ישראל הרי זה חזרה מטובה לרעה, שעל ידי זה יוכל ה' לכלות אותם ולהעמיד הכלל ישראל ממש, ואיך חוזר בו ה'. ובפשטות נראה, דכיון דתכלית הדיבור ואתה פה עמוד עמדי היא נוגע אז רק למשה עצמו, על כן דנין הכל רק במה שנוגע לו לעצמו, והוי חזרה מרעה לטובה שה' חוזר. מה שאין כן בשאול הרי היה הדיבור להדיא גם להשני, ונתנה לרעך הטוב ממך, על כן הדיבור לטובה עדיפא ואינו חוזר.

אמנם יש לומר כי אהבת משה להכלל ישראל היתה עזה ועצומה עד מאד, עד שצערו של ישראל היה פוגע ללבו יותר מטובת עצמו. ומוטב לו לסבול צער גופו ולוותר על טובת עצמו, יותר מלסבול צערותן של הכלל ישראל, ומניעת צערותן של ישראל היה נחשב לו טובתו האמיתית, ואם על ידי טובתו יהא נגרם רעה להכלל ישראל, אין זה לטובתו כלל אלא רעתו. ואם יאמר לו כעת ה' שובו לכם לאהליכם, ואעשה אותך לגוי גדול, אם זה יוגרם כליון הכלל ישראל, הרי זה נחשב למשה כרעה עצומה, ואין החזרה בזה מה' מרעה לטובה, אלא מרעה לרעה יותר עצומה.

*

מצינו בבנימין שבירך אותו משה, ידיד ה', ישכון לבטח עליו, חופף עליו כל היום, ובין כתפיו שכן (דברים לג-יב). וברש"י כל היום, לעולם, משנבחרה ירושלים, לא שרתה שכינה במקום אחר (מכילתא יב-ד) ע"כ. ואם כן השראת השכינה בחלקו של בנימין היא נצחית, שלא

היום, שתהא השראת השכינה בחלקו נצחי גם בחורבנה, ולא ישרה עוד שכינתו חוץ מחלקו.

ודבר זה מוסר השכל לבני אדם, כי הרבה פעמים יתהוה במסחר וכדומה, שהפסדו של חברו הוי לתועלתו, ולדוגמא ירידת המסחר של הקונקרענט שלו הוא טובתו שיתרבה הקונים אצלו, עם כל זה לא ישתדל להבנות על חורבנו של אחרים, אלא יבקש רחמים שיומין לו ה' פרנסתו באופן שתהא מילתא דשויא לתרווייהו.

ושמעתי פעם מבנו של אדם גדול, שהיה עוסק במסחר, ונודמן לפניו לקנות מסחר, אשר הקימו ישראל אחר, ואחר כמה שנים ירד מזלו, והוצרך למוכרו בחצי דמו, והיה מקום להרויח בזה סך רב. וכאשר עמד לפני גמר המקח, הלך לאביו וסיפר לו וביקש ממנו ברכה. ואמר לו אביו, שאם רוצה לשמוע לו לא יקנהו. והסביר לו, שישראל המוכר, בכל יום שיפגשנו בחוץ, יעלה על זכרונו שהמסחר שעמל עליו בא ליד חברו על טס זהב, ויצטער מהדבר, ולא כדאי להבנות על כאב וצער חברו. ואמר שקיים דברי אביו ולא קנהו, וה' הזמין לו אחר זה מסחר אחר שהרויח בו בכפלי כפליים.

ועל זה יש ברכת ה', שכאשר האדם מפקיר חשבונותיו לכבוד ה', אין אדם שומע לי ומפסיד (דב"ר ד-ה). וידוע כי הגה"ק בעל חידושי הרי"מ זצ"ל עזב בית רבו הרה"ק רבי משה מקאזניטץ זצ"ל, והלך להתדבק בהחברייא של הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זצ"ל, והיה לרבו חלישות הדעת מזה, ובכל פעם שנסע לרבו החדש, כאשר בא חזרה נסתלק לו ילד ר"ל, עד שנעדרו כל בניו בחייו, והפקיר כל ביתו עבור עבודת קונו. וזכה שוב שמנכדו שנשאר לו, הרה"ק בעל שפת אמת זצ"ל מגור, נתפשט מנהיגי ישראל לרבבות ישראל.

ועל דרך זה אמרו על הרה"ק בעל אמרי אמת מגור זצ"ל, שאחר פטירתו זכה ששלשה בניו שנשארו לו כולם היו מנהיגי העדה זה אחר זה, הבית ישראל, הלב שמחה, והפני מנחם זצ"ל. ואמר אחד מצדיקי הדור שזהו שכר לפעולתו של האמרי אמת, שכתב צוואה קודם המלחמה, שאחר פטירתו ימסרו ההנהגה לאחיו הרה"ק רבי משה בצלאל זצ"ל שהוא ראוי יותר למלאות מקומו, ועל שויתר

שרתה שכינה אחר כך בשום מקום, מה שאין כן בגלגל נוב וגבעון ושילה. ולא עוד אלא שקדושתה נשארה גם בחורבנה, וכדאיתא במשנה (עדיית ח-ו) שמעתי שמקריבין ואף על פי שאין בית וכו', שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא ע"כ. ויש להבין בטעם הדבר שזכה בנימין לזה יותר משאר המקומות שקדמו לה, שכאשר נסתלקה הבית משם לא נשארה שם שום קדושה על מקומה.

ונראה כי מצינו ביוסף בעת שנתוודע לאחיו, ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צואריו (בראשית מה-יד). ובגמרא (מגילה טו:) כמה צוארין הוו ליה לבנימין. אמר רבי אלעזר בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב, ובנימין בכה על צואריו, בכה על משכן שילח שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתידי ליחרב ע"כ. ולכאורה יש להבין מה לו לבכות על חורבן המקדש שבחלק אחיו, יבכה כל אחד על חורבן המקדש שבחלקו. וביותר למה בכה בנימין על חורבן מקדש אחיו בשילה, הלא כאשר לא יחרב מקדש אחיו לא יעמידו מקדש בחלקו.

ואמר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זצ"ל, שמגודל אהבת ישראל שהיה ביוסף ובנימין, כאב לכל אחד מהם צערו של חברו יותר מצער עצמו, ולכן הבכיה על חורבן המקדש שבחלק אחיו עלה הכאב יותר מחורבן המקדש שבחלקו. ולא בכו על צער חורבן הבית שבחלקם, כי צער עצמם קבלו באהבה בגזירת ה', אבל הצטערו כל אחד על צער אחיו שהמקדש שבחלקו יחרב. וביותר היה מתבטא זה בבכיינו של בנימין, אשר הגם שמקדשו אינו יכולה להבנות אלא לאחר חורבנו של משכן יוסף, בכל זאת בכה בנימין על חורבן משכן יוסף, כי מוטב לו שלא ייבנה מקדשו, אם זהו על חשבון חורבן מקדשו של חברו ע"כ. (הובא בדברי ישראל פ' ויגש).

ודבר זה חשוב מאד בעיני ה', כאשר אדם מפקיר טובתו אם תהא בזה צער לחברו, וה' משלם לו שלא יפסיד בזה טובתו, ואדרבה טובתו תהא נצחי מברכות ה'. ולכן כאשר בנימין היה מוכן להפקיר טובתו שלא ייבנה המקדש בחלקו, ובוכה על חורבן משכן שילה, הגם שזה סיבת טובתו שיבנה בחלקו, זכה להיות שד' חופף עליו כל

עשה שום פעולה לזה, אלא ה' אמר לו מעצמו כן, ובשב ואל תעשה היה מגיע לכל הכבוד הזה. אמנם משה רבינו ביקש רחמים על ישראל, ואף על פי שהיה צריך לאותו דבר לטובתו, לא שש בתקלת חבריו, והתפלל עליהם להעביר הגזירה. ובאמת הוא נענה תחלה, שיצא אחר כך ממנו ששים רבוא ישראל.

וזהו שטען לפני ה', שאי אפשר לו לחזור מדיבורו שאמר לו ואתה פה עמוד עמדי, ולהתיר לו כעת לחזור ולישא אשה, כי מזה יצמח רעה לישראל, ורק מרעה לטובה יכולים לחזור, אבל אצלו חזרה זו היא מרעה לרעה יותר עצומה, כי הוא לא יוכל להביט על צרתן של ישראל, וחורבן בית ישראל עדיפא ליה ונוגע ללבו יותר מחורבן עצמו. הוא לא רוצה להבנות מחורבן אחרים.

וזהו שאמר משה לה', ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת, והיינו שאם אין אתה נושא עונותם, ויחר אפך בהם לכלותם, לעשות ממני גוי גדול, הרי זה חזרה אצלי מטובה לרעה, כי אז טוב מותי מחיי, ואין דיבור שיצא מפי ה' חוזר מטובה לרעה, וכמו שאמר ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג וגו' ואל אראה ברעתי (יא-טו).

*

והנה מי שזוכה להגיע לידי מדה זו, לקיים ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט-יח), כמוך ממש, שצער חבריו הוי כצער עצמו. ומוותר על טובת עצמו ותועלותיו ובלבד שלא יגיע מזה צער לאחרים, הרי במדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ח:), ומתנהגים עמו גם כן בשמים כמדתו, שכאשר הוא צריך לאיזה דבר ומבקש רחמים, ויש מקטריגים למעלה שאיננו ראוי לכך, מתנהגים עמו כמדתו, לוותר בשמים גם עברו, וליתן לו משאלותיו לטובה.

ואיתא במדרש (ב"ר א-ג) דרש רבי יהודה בן פזי למה נברא העולם בב', שהוא לשון ברכה, ולמה לא באל"ף, שהוא לשון ארורה. ועיין במפרשי המדרש שנדחקו, שהרי מצינו לשונות של קללה המתחילים בבי"ת וכן להיפך. וכתוב בספר אלופי יהודה (ר"פ בראשית) דהנה יש רעה חולה בבני אדם שאין להם שום הרגש לעומת החברה האנושית,

על הנשיאות של בניו, זכה שאחר שהאריך ימים יותר מאחיו, היו כל בניו אחריו מנהיגי ישראל.

*

ובגמרא (מגילה כח.) שאלו תלמידיו את רבי זירא במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי וכו', ולא ששתי בתקלת חברי ע"כ. ויש להבין מאי רבותיה בהכי, והלא אפילו על שונא מצווה בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך (משלי כד-יז), וכל שכן שאין לשמוח בתקלת חבריו. ופירש הרה"ק רבי יצחק מווארקא זצ"ל דלפעמים יתכן שמתקלת חבריו מתהווה טובה עצומה לישראל אחר במסחר וכדומה, ואף על פי כן לא ששתי בזה. ולא עוד, אלא שכל הששון והשמחה שלו בביתו ומעניניו, נשבתו ונתבטלו אצלו בעת שקרה תקלה לחבריו, כי צרת חבריו עירבב כל ששון לבו, שלא היה יכול לשמוח בשמחת עצמו בו בזמן שקרה תקלה לחבריו ע"כ.

ובגמרא (בבא קמא צב.) מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבריו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, דכתיב (בראשית כ"ז) ויתפלל אברהם אל האלקים, וירפא אלקים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו וגו', וכתוב (שם כא-א) וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו', כאשר אמר אברהם לאבימלך ע"כ. ופירש הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זצ"ל, והוא צריך לאותו דבר, פירושו שהמתפלל צריך לטובת עצמו שישאר חבריו באותה צרה שהוא שרוי בה כעת, ובכל זאת מתפלל על חבריו אף שהדבר הזה רע עבורו, כי צרת חבריו נוגע אל לבו יותר מרע שלו, לכן הוא נענה תחלה. ועל זה מביא ראייה מאברהם, כי עבורו היה טוב יותר שישאר אבימלך וכל ביתו עקרים, וממילא היתה יוצאת שרה מן החשד של ליצני הדור שמאבימלך נתעברה שרה (רש"י בראשית כה-יט), בכל זאת לא שת אברהם לבו לזה והתפלל עליו, לכן הוא נענה תחלה ע"כ.

*

ועל דרך זה היה אצל משה רבינו, מתקלתן של ישראל בחטא העגל ושוב במרגלים, נצמח למשה טובה עצומה, שהוא יוכל להיות מעתה האב של כל הכלל ישראל, וכמו שאמר לו ה' ואעשה אותך לגוי גדול. הוא לא

שלא לבדו יחיה האדם, רק יש גם שני בעולם. והעולם לא בעבורו לבד הוא שנברא, רק גם בעבור אחרים והחברה האנושית כולה, ואז הוא סימן ברכה לו ולכל העולם עכ"ד.

וזהו שמוהיר התנא, 'ההולך בדרך יחידי', שחי בודד רק לעצמו, והוא באחד ואין שני לו, לא איכפת לו על אחרים, לא משתתף בשמחתן ולא בצערותן, וכל פעולותיו הם רק מה שהוא לטוב ולתועלת עצמו, אני ואפסי, אז גם מן השמים יתנהגו עמו כן, ולא יוותרו גם עבורו, וכמדה שמודד לאחרים ימודדו עמו, ו'הרי זה מתחייב בנפשו', הוא עצמו חב על נפשו שאין חסים עליו מן השמים. ויש בזה רמז גם אל התפלה דאיקרי דרך, כידוע מהרה"ק רבי צבי מזידיטשוב זצ"ל דר"ך אר"ץ בגימטריא תפל"ה (היבא באגרא דפרקא אות מח). וכאשר הוא עומד בתפלה הוא 'הולך בדרך יחידי', לבקש רק על טובת עצמו, ואינו מתפלל בעד חבירו, לא יזכה שיהא נענה תחלה, ו'מתחייב בנפשו' בעצמו.

א כן משה רבן של ישראל, אוהבן של ישראל, ויותר על כל גדולתו, הוא לא רוצה להיות עם גדול על חשבון של אחרים, עד שוויתר גם על חייו ממש לטובתן של ישראל, ואמר אם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג, ועל כן זכה שלא קם עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים.

וכל מעשיהם ופעולותיהם בחיי עולם הכל סובב על נקודה אחת לטובת ותועלת עצמם, כאלו הם יחידים בעולם ואין זר עמם. לא ישגיחו על היוזקא דרבים ולא יחמלו ויחוסו על אחרים, ומענה בפיהם ובלבבם, אנכי ועוד פעם אנכי, ואין זר אתי, אני ואפסי עוד. וזה מדה היותר מגונה, שעל זאת המליצו בספרים הק' בשם הבעל שם טוב הק' זיע"א, אנכי עומד בין ה' וביניכם (דברים ה-ה), בחינה זו שאדם אומר תמיד 'אנכי' הוא מסך המבדיל בין האדם לקונו. ועל זה נאמר (קהלת ד-ח) יש אחד ואין שני, כלומר אדם שמכיר ומוקיר תמיד רק את עצמו היחידי, והוא באחד ואין שני נחשב אצלו, גם בן ואח אין לו וגו' גם זה הבל וענין רע. לא זו הדרך ולא זו העיר אשר עליה נבנה העולם, כי עולם חסד יבנה, לעשות חסד ולהשגיח גם על אחרים. וכמו שכתוב שם טובים השנים מן האחד וגו'. שטובה המדה שהאדם לא יביט תמיד רק על עצמו רק ישגיח גם על הרבים, ולא ידמה לו כאילו הוא באחד ואין שני, כי אם יפול האחד יקים השני את חבירו וכו'.

וזה הרמז טמון במליצת מאמר חז"ל לא נברא העולם בא' שהוא לשון ארור, שאות א' מציין את מספר היחידי, ואין עולם נבנה על מי שחושב שהוא אחד, שאין זה בנין המתקיים, והוא הבל וענין רע קללה גדולה בטבע. אמנם העולם נברא בב', שכל אחד ואחד ידע וישים נגד עיניו תמיד

סעודה שלישית

וראיתם את הארץ מה הוא וגו', היש בה עץ אם אין, והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (יג-יח). וברש"י היש בה עץ, אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו ע"כ. ויש להבין למה הוצרך לסיים אם אין, שהרי באמירת אם יש בה עץ, מובן מעצמו שיש לראות גם אם אין.

גם להבין אריכות הלשון, והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, והיה סגי באמרו והבאתם מפרי הארץ, ולמה האריך והתחזקתם ולקחתם. ועוד יש להבין, דמבואר ברש"י (יג-כג) שמונה נטלו אשכול, אחד נטל תאנה, ואחד

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג-טו). ברש"י התפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד:) ע"כ. ויש להבין למה הוסיף אות רק ליהושע להתפלל עליו, ולא על שאר הנשיאים. ובתרגום יונתן וכדי חמא משה ענותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע ע"כ. וכנראה שרצה ליישב בזה למה העדיף לעשות כזה רק ליהושע. ואכתי תקשה מה ענין ענוה לזה, שכאשר ראה ענותנותו קרא אותו יהושע. ומה גם שבודאי גם שאר הנשיאים היה להם מדת ענוה, שבאותה שעה כשרים היו (רש"י יג-ג), ואדם כשר הוא רק במדת ענוה, כי תועבת ה' כל גבה לב.

ישראל. ופירש ברמב"ן דקאי על משה רבינו, כדאיתא במדרש (שמו"ר ב-ו) משה זכה למלכות דכתיב ויהי בישרון מלך ע"כ. ואמר עליו הכתוב 'יחד שבטי ישראל', שבתוך נשמת משה רבינו כלול כל שבטי ישראל. ולכן נבחר משה דייקא מה' לעשותו לגוי גדול, כי בזה לא כלה שיבטא, כי הוא כולל כולם יחד.

*

וכעת נחזור במה שקרא משה להושע בן נון יהושע. כי הנה הכתוב אומר והיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה ל-ב), כי יש תועלת רב להאדם המסתובב תמיד בצל רבו, כי השפעתו מרובה בכמה אופנים. וכמאמרם (ברכות ח.) לעולם ידור אדם במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה, ומוקי ליה בכיף ליה נאם כפוף הוא לרבו לקבל תוכחתו ידור אצלון ע"כ. ויש רב שהשפעתו יותר גדול, אשר כל הנהגתו מלמדת דעת לתלמידיו גם באין אומר ואין דברים, וכאשר רק מצייר לפניו צורת רבו מעורר זאת אותו ללכת בדרכי טובים, ועיניו רואות את מוריו גם כאשר אין עומדים כעת לפניו. ומצינו בהשונמית שאמרה על אלישע, כי איש אלקים קדוש הוא עובר עלינו תמיד (מלכים ב ד-ט), והיינו שצורתו עובר עלינו תמיד נגד עינינו גם כאשר אינו נמצא אתנו יחד. וזהו שאמר להם משה שיראו 'היש בה עץ אם אין', אדם כשר כזה שמשפיע על סביבתו גם אם אינו נמצא עמהם יחד.

ועל דרך זה היה ביהושע משרת משה, השפעתו של משה היתה על יהושע יותר מעל כל ישראל, כי משרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל (שמות לג-יא). אין עוד שני בהכלל ישראל שיהא רואה את רבו תמיד ולהיות נשפע ממנו, כמו יהושע ממשה רבינו. וזהו שאמרו (בבא בתרא עה.) פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, כי אור הלבנה היא האור הנשפע מהחמה, ועל דרך זה היה מדריגתו של יהושע, שהיה תמיד ביחד עם משה, ולא ימיש מתוך האהל, האיר עליו כל דרכיו ומדותיו של משה רבו. וכיון שתפארת מדתו של משה העיד הכתוב והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יב-א), ודבר זה לא מש מנגד עיניו של יהושע לעולם, על כן מדת ענותנותו של יהושע עלתה ביתר שאת מכל ישראל שהיו במדבר, ואין עוד בדומה לו במדה זו.

רמון, יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו, כשם שפריה משונה כך עמה משונה (סוטה לד.) ע"כ. וצריך ביאור איך לא צייתו לציווי של משה שצוה לכולם ולקחתם מפרי הארץ, ומה לנו מה היה כוונתם של המרגלים.

*

ומתחלה נבאר מה שנאמר להלן שאמר ה' למשה, אכנו בדבר ואורישנה, ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו (יד-ב). וברש"י ואם תאמר מה אעשה לשבועת אבות, ואעשה אותך לגוי גדול, שאתה מזרעם (תנחומא יג) ע"כ. ויש להבין, דבשלמא מה שאמר ה' למשה כן בחטא העגל, ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם, ואעשה אותך לגוי גדול (שמות לב-יא), שפיר מובן מה שהוציא ה' את משה דייקא להשאר ולעשותו לגוי גדול, שהרי משה לא היה לו שום קשר לחטא העגל שנעשה למטה בשעה שהיה אז בשמים לקבל התורה, ועל כן כולם נתחייבו כליה חוץ ממשה. אבל בחטא המרגלים מה עדיפותא של משה מאחרים, ואדרבה הוא היה המשלח אותם לדעתו, וכמו שפירש רש"י שלח לך (ג-ב), אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח. והוי ליה לה' לומר שיבחר אחד מישראל, וממנו יעשה גוי עצום, ולמה נבחר לזה משה דייקא, ולא אהרן ודכוותיה.

ונראה דהנה בתורת משה (קצו.) הקשה הא קיימא לן (בבא בתרא קטו:) גמירי דלא כלה שיבטא, ופירש רשב"ם מדכתיב (מלאכי ג-ג) כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, אפילו רק אחד מבני יעקב, שבת אחד, נמי לא כליתם. ואם כן מה הועיל שישאר משה ובניו, הלא לא ישאר כלום משבטים אחרים חוץ משבט לוי שממנו משה ובניו, וגמירי דלא כלה שיבטא ע"ש.

ויש לומר דחדא קושיא מתורצת בחברתה, דאיתא במדרש (שהש"ר א-טו) ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרס אחת, זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ששים רבוא של ישראל ע"כ. ונראה כי שורש נשמת משה רבינו כוללת בתוכה כל נשמות ישראל, ובלידתו בא לעולם השורש של כל נשמות ששים רבוא ישראל. ואמר הכתוב (דברים לג-ה) ויהי בישרון מלך, בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי

והנה איתא במדרש (שמו"ר מז-ו) מהיכן זכה משה לקרני הוד, רבי יהודה בר נחמן אומר כשכתב משה את התורה נשתייר בקולמוס קמעא, והעבירו על ראשו, וממנו נעשה לו קרני ההוד ע"כ. וביאר באור החיים (שמות לד-כט) כי מדת הענוה למעלה מכל וכו'. ומצינו שהעידה התורה על משה שעניו מאוד מכל האדם, וכשומר ה' לכתוב הדברים מצינו לו שלא כתב עניו אלא ענו חסדה יו"ד, ואף זה מן הענוה, ובשכר זה זכה לקרני הוד וכו'. והוא מה שרמז רבי יהודה באומרו נשתייר בקולמוס קמעא, והוא אות יו"ד שהיה צריך לכתוב, ולא כתב לרוב ענותנותו, וממנה זכה כנזכר ע"כ. ועל פי זה כתב באוהב ישראל (סוף פרשת תשא) דזוהו שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע, שהוסיף לו אות יו"ד על שמו, היינו האות יו"ד שחיסר מהתורה בתיבת עניו, ונשאר בקולמוסו, זה מסר ליהושע ע"ש.

ויש להוסיף דלכן אמר להם משה גם יולקחתם, על דרך שאמרו (קידושין ב.) האשה נקנית בכסף, דילפינן קיחה קיחה משדה עפרון, דקיחה הוי קנין במעות ע"ש. וזוהו שרצה משה ללמד, שידעו שהגם שארץ ישראל מוחזקת לנו, מכל מקום עדיין יש גזל עכו"ם בלקיחת פירות הארץ, ואי אפשר להם ליטול מפירותיה, אלא אם יכבשו בקנין של חזקה, והיינו ויהתחזקתם. או שישלמו להם בכסף מלא, והיינו יולקחתם. אבל לא נצטוו כלל על הבאת פירותיה, אלא שהמרגלים הביאו אותם להוציא דבת הארץ שעמה ופירותיה משונות, ולכן לא רצה יהושע וכלב להשתתף עמהם בזה.

*

ולשמחת חתן וכלה נראה, הנה הכתוב אומר (תהלים סח-ז) מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות. ובגמרא (סוטה ב.) דרשו ראשית הכתוב על זיווגו של אדם, [אדם יחיד ואשה יחידה, והוא מזווגם יחד ומיישב מהם בית]. וסיפא דקרא קאי על יציאת מצרים, [שהוציא את ישראל ממצרים בחדש כשר לא חמה ולא צינה], ודרשו שקשה לזווגן בקריעת ים סוף ע"כ.

ויש לומר עוד לקשר זיווגו של אדם עם יציאת מצרים, דאיתא בגמרא (מועד קטן יח:) מותר לארס אשה בחולו של מועד, שמא יקדמנו אחר. ופריך הא אמרו בכל יום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. ומשני שמא יקדמנו אחר ברחמים ע"ש. ויש להבין דלכאורה זה סותר מאמרם (יומא לח:) אין אדם נוגע במוכן לחבירו ע"ש.

ונראה בהקדם מה שכתוב בנזר הקודש על המדרש (ב"ר צח-ג) ליישב מה שאמר הכתוב (שמות יב-מא) ויהי מקץ ארבע מאות ושלושים שנה, ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים. והתמיהה מפורסמת שהרי לא

וביתר ביאור נראה, דידוע דיש ששים רבוא אותיות לתורה, ובהם נאחזים הששים רבוא נשמות מישראל (מגלה עמוקות אופן קפו), והם מקבלים חיותם מהאותיות שלהם בתורה. ותכונת נפש האדם ומאורעותיו הכל תלוי כפי הפרשה שבתורה שהאות שלו כתובה שם (עיין שמן ראש ח"א השלם פ' תשא תנח.). ומי שהוא עניו ושפל ברך, זהו משום ששורשו בתורה היא מפרשה של ענוה. ומעתה האות יו"ד של תיבת עניו, אי אפשר לשלב אלא לאיש שהוא מופלג בענוה. ולא די שיהיה לו מדריגה קטנה של ענוה, כי אות זה בא מהתואר של ענותנותו של משה, שהיה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, וצריך להיות לזה מופלג בענוה דוגמת משה. ומדה זו לא ישיג רק מי ששימש את משה תמיד, והושפע מענותנותו בעת קיימו והיו עיניו רואות את מוריך. ועל כן לא היה יכול משה ליתן את האות יו"ד של עניו רק ליהושע משרת משה, שספג בנפשו ענותנותו של משה. ועל כן כד חמי משה ענותנותיה של יהושע קרא להושע בן נון יהושע.

*

ואמר להם משה והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, ויהושע וכלב לא השתתפו בהבאתם. ויש לומר כי משה לא אמר להם והבאתם מפרי הארץ, אלא והתחזקתם ולקחתם, ויש לומר בכוננתו, דהנה בתורת משה (נח.) כתוב, דלכאורה איך היו רשאים ליקח מפירות הארץ, הא הוי גזל

ראשון, ואחר זה תהא רחל זיווגו של ראובן, אז יש ביד ראובן זה להקדים זיווגו לרחל להיות תחלה, ולהחליף המזל של יום הנקבע לזמן מאוחר ולהקדימו. ויתכן עוד יותר, שגם אם בגלגול זה רחל מיועדת ליעקב, ובגלגול השנית רחל מיועדת לראובן, יוכל להקדים זאת בגלגול הראשון. דוגמת יציאת מצרים שהיתה נקבע על מאתים שנה אחר זה לדור אחר, והקדימו ה' בק"ץ שנים מלפנים. כמו כן יתכן שהזיווג המיועדת לו לאחר זמן להקדימה קדם. ועל כן הגם שאין אדם נוגע במוכן לחבירו, היינו בדבר שאינו מוכן לו כלל, אבל במה שמוכן לו לאחר זמן, יתכן 'שיקדמנו' דייקא ברחמים.

וכמו כן הוא בזיווג של כל אדם, יש זמן ויום קבוע שעליו הכריזו שבו יוגמר השידוך לטובה, ולכן יש הרבה שצריכין להמתין ימים ושנים עד שיגיע היום המוגבל. אבל יכולין להקדימו ברחמים, לשנות הזמנים, ולהקדים אותה יום לזמן מוקדם.

ובספר בית הלחמי (פ' חיי) פירש בזה תפלת אליעזר בזיווגו של יצחק, שהתפלל הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם (כד-יב), שהרי יתכן שהזיווג של יצחק מיועדת רק לאחר כמה ימים ושנים, ומה שמסתובב כאן כעת עבור זיווגו של יצחק הוא לריק, כי עדיין לא הגיע יומו, על כן ביקש 'הקרה נא לפני היום', שהקב"ה יקדים אותו היום ומזלו לשנותו בדרך מקרה על קודם הזמן, שלא יצטרך אדוני אברהם להמתין, ועשה חסד עם אדוני אברהם ע"כ.

וזוהו המשך הכתובים, 'מושיב יחידים ביתה', הקב"ה יושב ומזווג זיווגים, ונקבע לכל אחד יומו וזמנו, אבל יכולים להקדימו ברחמים, דומיא ד'מוציא אסירים בכושרות', שהיה הזמן מיועד לארבע מאות שנה, והקדים ה' יומו למוקדם, כן הוא גם בזיווגו של אדם.

היו במצרים אלא רד"ו שנה. וכתב על פי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין קב.) דיש עת מזומנת לרעה ועת מזומנת לטובה, ופירשו חכמי האמת הענין, לפי שכל עת וזמן יש לו מזל ושר מיוחד הממונה עליו למעלה בעולם הגלגלים וכו', ולכן בכל עת וזמן יש הנהגה אחרת בעולם כפי בחינת המדה המאיר בשעתו, ולכן בהיות בחינת המדה מצד תוקף דין הקשה, העת המיוחד לו הוא מזומן לפורעניות גמור, ובהיות בחינת המדה מצד מקור חסד ורחמים גמורים, אז העת המיוחד לו מזומן לטובה מופלגת. ולעולם זמן הקץ אינו אלא בעת רצון המיוחד לו כדכתיב בענין הגאולה העתידה (ירמיה מט-ח) כה אמר ה' צבאות בעת רצון עניתך. וכן כיוצא בו מצינו בקץ גאולת מצרים וכדכתיב (שמות יב-מב) ליל שמורים הוא לה', ואמרינן (ראש השנה יא:) שהיה משומר ובא מששת ימי בראשית, כי נקבע מתחלה הקץ בעת רצון המיוחד לו וכו'.

ולפעמים בהיות צורך השעה בעולם לעורר מדה טובה ישועה ורחמים בעולם בעת וזמן שאינו מוכן לו, אז בתבונה משנה עתים ומחליף את הזמנים, כלומר שהוא מחליף את המדות של סדר הזמנים, שהמדה טובה הראויה לשמש בזמן מאוחר לפי סדר צירוף האותיות, הוא מחליפה ומשנה סדרה להעמידה בזמן מוקדם, והיינו דכתיב בגאולת מצרים ויהי מקץ ארבע מאות ושלושים שנה ויהי בעצם היום הזה, כלומר אף על פי שאז לא היתה אלא זמן של רד"ו שנה לגלות מצרים, מכל מקום זמן הקץ של ת"ל שנה דהיינו מדריגה ומדת העת רצון המיוחד לו, כבר היתה בעצם היום הזה של רד"ו שנה, כי נשתנה מדת סדר הזמנים להקדים המאוחר ע"כ. הרי לנו כי יש בכח התפלה להקדים הדבר שנגזר רק על זמן המאוחר.

ומעתה יש לומר כן גם בזיווגו של אדם, אשר יתכן לפעמים שמן השמים זווגו רחל ליעקב לזיווג

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' אליעזר בלומפנפלד הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למזל טוב	מוה"ר ר' ישראל אברהם ניימאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו החתן ישע"י נ"ו למז"ס	מוה"ר ר' יעקב קאליש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב	מוה"ר ר' יושע דוד פליישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' יצחק אויש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למזל טוב
מוה"ר ר' נפתלי מאיר האפפמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' אברהם אהרן קאליש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' יושע הערש גלויבער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למזל טוב	מוה"ר ר' ארי' לייב האפפמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' אברהם ברוך בערקאוויטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות